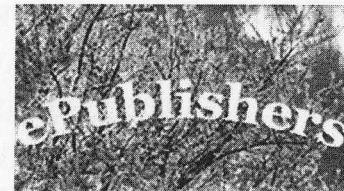

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

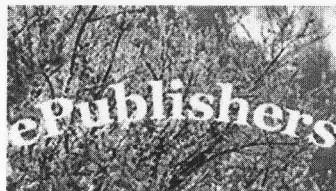
DR. CONSTANTIN BOGDAN

**ABUZUL ȘI VIOLENȚA
ASUPRA PERSOANELOR
VÂRSTNICE**

Prezenta lucrare se publică în format electronic și tipărit.

Ilustrația copertei – sursa:
<https://pixabay.com/en/old-people-couple-together-616718/>
Coperta: Leo Orman

© 2016 ePublishers. Toate drepturile rezervate.

ISBN 978-606-716-595-1

Ediția digitală a acestei cărți poate fi accesată aici:
<http://ibooksquare.ro/Books/ISBN?p=978-606-716-596-8>

Pentru mai multe informații privind această carte,
sunați la ++4021 312 8212 sau scrieți la info@ePublishers.info.

www.ePublishers.ro
www.ePublishers.us

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOGDAN, CONSTANTIN
Abuzul și violența asupra persoanelor vârstnice / Constantin
Bogdan. – București : ePublishers, 2016
ISBN 978-606-716-595-1

821. 135. 1-4

CUPRINS

11	CAPITOLUL I – INTRODUCERE
11	IMPORTANTA PROBLEMEI
17	CUVÂNTUL AUTORULUI
21	ISTORICUL PROBLEMEI
29	DEFINIȚII ALE ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
35	ABUZ ȘI VIOLENȚĂ – DELIMITĂRI SEMANTICE ALE NOȚIUNILOR
39	PREVALENȚA ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
45	CAPITOLUL II – PREMISELE ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI (DEMOGRAFICE, SOCIO-FAMILIALE, MEDICALE, DE MENTALITATE)
45	DREPTURILE PERSOANELOR VÂRSTNICE
55	MENȚINEREA (SPRIJINUL) LA DOMICILIUL
62	DEPENDENȚA
70	VULNERABILITATEA VÂRSTNICULUI
78	GERONTOFOBIA

91	<i>FEMINIZAREA ÎMBĂTRÂNIRII</i>
94	<i>PERCEPȚIA VÂRSTNICILOR DE-A LUNGUL ISTORIEI</i>
94	<i>ÎNTRE RESPECT ȘI DISCRIMINARE</i>
109	<i>CONFLICTUL ÎNTRE GENERAȚII</i>
113	<i>SINGURĂTATEA ȘI IZOLAREA</i>
116	<i>CONCEPTUL DE TOLERANȚĂ</i>
120	<i>TOLERANȚĂ VS INTOLERANȚĂ</i>
123	<i>AGISMUL (AGEISM) (GERONTOLOGISM, BĂTRÂNISM, VÂRSTNICISM)</i>
141	<i>CAPITOLUL III – MECANISME DE PRODUCERE A ABUZULUI</i>
141	<i>FACTORI DE RISC</i>
152	<i>CAUZELE ABUZURILOR ȘI VIOLENȚEI ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE</i>
164	<i>VIOLENȚA – FLAGEL AL SOCIETĂȚII CONTEMPORANE</i>
171	<i>ABUZATORII ȘI VICTIMELE</i>
175	<i>DINAMICA ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI INTERPERSONALE</i>
180	<i>PERSPECTIVA VICTIMOLOGICĂ – INCRIMINAREA VICTIMEI ÎN DETERMINAREA ABUZULUI (ABUZUL PROVOCAT)</i>
183	<i>DIAGNOSTICUL ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI</i>

199	<i>CAPITOLUL IV – TAXONOMIE, TIPURI DE ABUZ</i>
199	<i>TIPURI DE ABUZ ASUPRA VÂRSTNICULUI</i>
203	<i>ABUZUL PSIHOLAGIC ȘI EMOȚIONAL (VERBAL)</i>
207	<i>ABUZUL FIZIC</i>
211	<i>CONTENȚIA FIZICĂ – FORMĂ DE ABUZ FIZIC</i>
222	<i>ABUZUL PRIN OMISIUNE (DE NEGLIJARE – NEGLECT)</i>
227	<i>ABUZUL MATERIAL (FINANCIAR)</i>
234	<i>DEPOSEDAREA (ABUZIVĂ) DE LOCUINȚĂ – FORMĂ FRECVENTĂ DE ABUZ MATERIAL</i>
243	<i>ABUZ MEDICAL</i>
251	<i>ABUZUL SOCIAL (SOCIETAL, VIOLENȚA CIVICĂ)</i>
254	<i>ABUZUL ASUPRA PERSOANELOR CU DEMENTĂ</i>
264	<i>ABUZUL SEXUAL</i>
270	<i>ABUZURI CU PUNCT DE PLECARE COMPORTAMENTUL AGRESIV AL VÂRSTNICULUI</i>
275	<i>VIOLENȚA EXTREMĂ – OMUCIDAREA (GEROCIDUL)</i>
282	<i>VIOLENȚA ÎN FAMILIE – RELELE TRATAMENTE APLICATE VÂRSTNICILOR DE CĂTRE PROPRII COPII</i>
288	<i>ABUZUL DE INSTITUȚIONALIZARE</i>
291	<i>ABANDONUL BĂTRÂNILOR – UN ABUZ ÎN CREȘTERE</i>
301	<i>ABUZUL ÎN INSTITUȚII</i>

Respectiv 312 intru oas

	ABUZUL, VIOLENȚA ȘI MASS MEDIA
317	EVALUAREA ABUZURILOR
321	CONSECINȚELE ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
324	RAPORTAREA ABUZURILOR
334	PREVENIREA ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
339	INTERVENȚIA ÎN ABUZUL ÎN DESFĂȘURARE
345	ANEXE
345	CHESTIONARE, SCALE
348	LEGISLAȚIE
352	GRAFIC PRIVIND CAUZELE ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
353	GRAFIC PRIVIND TEORIILE CARE EXPLICĂ ABUZUL ȘI VIOLENȚA ASUPRA PERSOANELOR ÎN VÂRSTĂ
354	GRAFIC PRIVIND ÎNGRIJIREA PERSOANELOR ÎN VÂRSTĂ
355	TABEL PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR ÎN VÂRSTĂ
356	BIBLIOGRAFIE
362	DR. CONSTANTIN BOGDAN – CURRICULUM VITAE PROFESIONAL ȘTIINȚIFIC, CULTURAL ȘI PUBLICISTIC (SELECTIV)

CAPITOLUL I

11	IMPORTANȚA PROBLEMEI
17	CUVÂNTUL AUTORULUI
21	ISTORICUL PROBLEMEI
29	DEFINIȚII ALE ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI
35	ABUZ ȘI VIOLENȚĂ – DELIMITĂRI SEMANTICE ALE NOȚIUNILOR
39	PREVALENȚA ABUZULUI ȘI VIOLENȚEI

CAPITOLUL I INTRODUCERE

IMPORTANȚA PROBLEMEI

*Faptul de „a îmbătrâni” a fost transformat
în proces de victimizare progresivă.*

Emilio Viano

Îmbătrânirea demografică, proces semnalat și descris de Alfred Sauvy, câștigă din ce în ce mai mult teren în societățile contemporane și se dovedește a fi progresiv și ireversibil. Cauzele sunt multiple – evoluția biologică a speciei către durata potențială de viață (110-120 de ani), scăderea fertilității, progresele medicinei, eficacitatea crescândă a educației pentru sănătate, îmbunătățirea condițiilor social-economice, printre cele mai importante. Acest proces s-a însoțit, din păcate, și de reacții negative ale ne-vârstnicilor (încă!), ale societății, ale statelor care nu văd cu ochi buni această evoluție, care sunt din ce în ce mai îngrijorate de impactul negativ asupra dezvoltării, a consumării resurselor. Printre consecințele considerate majore, cele de ordin economic: încetinirea creșterii economice, a investițiilor, a formării capitalurilor, a influențării consumurilor, pieței muncii, creșterii fondurilor de pensii, transferul

Respect intergenerațional al proprietății și al valorilor. În domeniul social – modificarea compoziției familiei, separarea, criza locuințelor, și în mod special, creșterea nevoilor de asistență și protecție socială, de nursing și asistență medicală.

Populația vârstnică are o rată de creștere de 2,6% pe an, față de populația generală, a cărei rată anuală este de doar 1,2% pe an.

În interiorul îmbătrânirii, proporția celor de peste 80 de ani crește mai mult (*îmbătrânirea bătrânilor*, Davies), femeile de asemenea (*feminizarea îmbătrânirii* – o diferență de durată medie de viață de 7 până la 8 ani), în sfârșit, un alt indice, *îmbătrânirea pacienților* (C. Bogdan), altfel spus creșterea vârstei medii a pacienților; autorii francezi au semnalat: *geriatrizarea medicinei* și *geriatrizarea urgențelor*; alte consecințe: cresc izolarea socială, văduvia, care afectează mai mult femeile.

Câștigul în ani al existenței omului nu mai este perceput ca o victorie asupra destinului biologic, ci ca un pericol, ca o povară, potrivit unei filozofii pragmatice din ce în ce mai extinse. Persistă încă din fericire, mici insule de interes pentru integrarea acestei categorii a populației care, în viitorul nu prea îndepărtat, nu va mai fi o minoritate, ci o treime din populația generală; o treime copii și tineri, o treime adulți, o treime vârstnici (estimări pentru anul 2050). Aceste „insule gerontofile într-o mare gerontofobă” sunt reprezentate de persoane cu înalte calități morale, cu vocație umanitară, a întrajutorării, încadrate în instituții de îngrijirea sănătății, de protecție socială (excepție cei ce-și fac datoria formal, ca pe o sarcină de serviciu), organizații nonguvernamentale vocaționale, de suport, de protecție, de ajutor și îngrijire, grupuri de voluntari, din fericire, printre aceștia și mulți tineri, în sfârșit, cei ce s-au dedicat

studierii, prevenirii și combaterii abuzului, cărora le este dedicată în primul rând această lucrare – îndrumar, ghid, îndreptar.

Ca urmare, atitudinea, atât a publicului larg, cât și a profesioniștilor implicați, pendulează între ignorare/rejecție și asumare/implicare, prima alternativă, din păcate, fiind în creștere.

Este într-adevăr importantă latura economică, resursele, dar s-ar putea întrevăde o rezolvare prin stoparea (!) fenomenului „negativ” al îmbătrânirii umane, prin eliminarea fizică, existențială a bătrânilor? O singură concluzie pare logică: asumarea acestei realități, integrarea acestui proces natural, inevitabil, identificarea căilor care pot ameliora, atenua consecințele fenomenului așa cum a făcut-o lumea, civilizația cu alte situații critice.

Omenirea a evoluat și nu se poate întoarce la istoriile primitive când bătrânii, deși puțini atunci, erau sacrificați, abandonați pentru a economisi resursele insuficiente în acele timpuri și în diferitele spații (a se vedea capitolul „Percepția vârstnicilor”).

Stigmatizarea, segregarea, discriminarea, excluderea socială (și familială – decoabitare, abandon, instituționalizare forțată, neconsimțită) aduc prejudicii vârstnicului, conducând la abuzuri și violență, acte active, ca efect al celor mentale, de atitudine.

A nu se omite violența civică și „ageismul de stat”, care au o mare influență asupra atitudinii generale sau dominante a populației nevârstnice.

Pentru aceasta, forțele care se opun tendințelor de a trata astfel semenii noștri pentru „vina” de a fi atins o anumită vârstă,

Respect ar trebui să intervină cât mai sus, la nivelul autorităților spre a împiedica identificarea vârstnicilor cu declinul, deteriorarea, dependența, dizabilitățile, chiar demența.

Vor trebui mai bine dezvăluite consecințele relelor tratamente asupra stării de sănătate și calității vieții vârstnicilor, și de asemenea, relevante capacitățile, experiența, înțelepciunea, utilitatea anumitor însușiri pe care bătrânii le conservă.

Profesioniștii angajați în structurile instituționale de ocrotire, de protecție, de îngrijire, de reabilitare, ar trebui mai riguros selecționați, obligatoriu pe criteriul vocației, nu doar pe cel al găsirii unui loc de muncă, spre a fi cât mai eficace în demersurile lor.

Educația progeriatrică, progerontologică are o misiune importantă, deși puțini se dedică acesteia dintre cei care ar trebui să o facă – medici, asistenți sociali, psihologi, sociologi, cadre didactice, declararea unui război contra stereotipizărilor negative, respectarea drepturilor, reamintirea valorilor perene ale familiei, atenuarea conflictului între generații, resolidarizarea familiei în jurul tuturor membrilor săi, inclusiv vârstnici, membri cu dizabilități, dependenți și bolnavi.

O pârghie importantă de a influența pozitiv tendințele negative ale unor mentalități o constituie presa, a cărei forță de influențare fie pozitivă, fie negativă, din nefericire, este cunoscută.

În mod special trebuie câștigați jurnaliștii tineri, din fericire, destui încă, dar din nefericire, adepți ai gerontofobiei și vehiculând stereotipuri.

Un alt fenomen negativ în îngrijorătoare extensie este corupția care „valorifică”, iată, și oportunitatea pentru ei a vârstnicilor; în cazuistica proprie am reținut multe cazuri de oameni

ai legii implicați în deposedarea de bunuri financiare materiale – locuințe, chiar locuri de veci, în cazul bătrânilor singuri care nu se pot apăra sau în complicitate cu notari, funcționari ai autorităților locale, oameni politici, poliție, adică cei ce ar avea drept misiune ocrotirea, protecția.

Am încercat în cele de mai sus, succint, să subliniez pentru ce rațiuni este importantă problema abordării relelor tratamente și pe ce direcții ar trebui dusă lupta incredibil de grea și cu succese destul de incerte, împotriva acestora.

*

Populația României scade și îmbătrânește. Fenomenul de îmbătrânire demografică este comun tuturor popoarelor europene, factorul esențial fiind scăderea persistentă, de durată, a natalității (între 1 ianuarie-31 decembrie 2015 s-au născut 203.055 copii și au decedat 262.228 persoane – INS), conjugată cu scăderea importantă a mortalității, ca urmare a progreselor înregistrate în domeniile medicale, sociale, economice.

România are în prezent (2016) 19,9 milioane de locuitori, față de 23,3 milioane la începutul anului 1990 (INS 2013-2015).

Migrația în creștere a românilor (populația tânără) adâncește fenomenul îmbătrânirii.

Se estimează că populația României va ajunge la 14,5 milioane de locuitori în anul 2050 (Divizia de populație ONU) și va scădea, până în 2060 cu 7 milioane de locuitori (INS, 2015).

Această depopulare se însoțește de ascensiunea considerabilă a îmbătrânirii populației, ponderea vârstnicilor de 65 de ani și peste urmând să treacă de la 17% (2015) la 29%.

Respect pentru Unul din șapte români are în prezent peste 65 de ani și, în lipsa unei îmbunătățiri a natalității, în 2030 un român din cinci va avea peste 65 de ani, urmând ca în 2060, raportul să ajungă unu la trei.

Indicele de dependență demografică (raportul dintre numărul adulților, al copiilor, tinerilor și pensionarilor) a crescut în 2015 de la 47,1 la 48,1 persoane tinere și vârstnice la 100 de persoane adulte.

Numărul centenarilor în același an era de 1648 – 486 de bărbați și 1162 de femei.

Consecință a fenomenului de îmbătrânire, există și o creștere corespunzătoare a bolilor legate de îmbătrânire, în special demențele (Vasile Ghețau, INS, 2016).

Procesul de îmbătrânire a populației se reflectă și prin modificarea raportului vârstnici/copii, scăzând numărul românilor sub 14 ani și crescând numărul celor peste 65 de ani, el a crescut de la 106,5 vârstnici la 100 tineri și copii la aproape 110 bătrâni la 100 tineri și copii.

Speranța de viață la nivel global a crescut cu cinci ani în ultimii cinsprezece ani (OMS); femeile din Japonia trăiesc cel mai mult, iar în rândul sexului masculin, elvețienii sunt cei mai norocoși din acest punct de vedere. La polul opus, reprezentanții ambelor sexe din Sierra Leone prezintă cel mai redus nivel al speranței de viață.

CUVÂNTUL AUTORULUI

*Ce n'est rien donner aux hommes
que de ne pas se donner soi-même.*

Axel Munthe

Încă din primii ani ai activității mele de tânăr medic pentru pacienți vârstnici (geriatru) – la acea dată – 1965 – nu exista specialitatea de geriatrie, care a apărut mai târziu, în 1992, aveam să constat, dincolo de suferințele pricinuite pacienților mei de bătrânețe și boli, alte suferințe supraadăugate, non-biologice ci, ținând de marginalizare, lipsă de respect, discriminare, chiar agresivitate psihologică, fizică, deposedare de bunuri, abandon ș.a., de cele mai multe ori din partea membrilor familiei – descendenți direcți, alte rude.

Alesesem, spre nedumerirea unor colegi de ai mei, să mă pun în slujba vârstnicilor și în special unei categorii de vârstnici grupați în specialitatea căreia francezii îi spun „gériatrie lourde”; cu alte cuvinte, în slujba bătrânilor cu multe boli, cu boli grave cu dependență, unii în stadii terminale, mulți fără familie sau abandonați de aceasta.

Întrebărilor colegilor mei: Ce satisfacții poți avea, ce câștiguri profesionale? etc., le răspundeam următoarele: îmi oferă sprijinul acumulării unei experiențe unice profesionale și nu numai, ci și de viață (materializată în prezent, în 2016, în 12 cărți de specialitate, monografii, ghiduri, memorii, reflecții) și în mod

Respectiv special, o experiență care avea să anticipeze ceea ce mai târziu, în anii '80 avea să pătrundă în conștiința publică și în spațiul public – abuzul, violența, relele tratamente (maltraitance, mauvais traitements, mistreatment), azi considerate de organismele internaționale ONU, OMS, ca o problemă de sănătate publică.

Am adunat pe această temă, în toți acești ani, o cauzistică numeroasă, am publicat de-a lungul anilor mai multe studii, articole de sensibilizare și educație a opiniei publice, interviuri în mass-media audio-vizuală (a se vedea bibliografia), în presa scrisă.

Toată această experiență nu livrescă, ci bazată pe o practică îndelungată de aproape cinci decenii, culminează cu materializarea acestui proiect, volumul prezent, o sinteză singulară până în prezent în literatura noastră medicală și sociologică.

Tema a mai constituit la noi obiectul unor capitole în cărți (tratate, monografii) de sociologie (a se vedea bibliografia).

De menționat că mult timp, abuzul și violența împotriva vârstnicilor erau considerate doar o problemă socială, în prezent, Adunarea Mondială ONU consacrată îmbătrânirii, Madrid 2002, califică *abuzul ca problemă de sănătate publică* prin cauze, mecanisme de producere, și în special, prin consecințele imediate și pe termen lung asupra sănătății victimelor.

Ca plan de expunere am ales să încep cu un capitol pe care l-am intitulat „*Premise ale abuzurilor și violenței*”, pentru a cunoaște aceste premise care ajută la înțelegere, la identificare, cunoscând contextul generator și, de asemenea, la prevenire și combatere, la sensibilizare și educație și, în special, la formarea unei atitudini corecte, etice a anturajelor familiale și sociale, ale

autorităților (printre premise – vulnerabilitatea, dependența, intoleranța, conflictul între generații, agismul ș.a.).

Tipologia abuzurilor, în alte lucrări străine, axul central, ceea ce nu este nepotrivit, mai puțin relevant mi se pare însă accentul pus pe incidență, prevalență, frecvență, calcule în procente, reprezentări grafice care mi se par relative, de altfel și extrem de variate de la un autor la altul, întrucât realitatea este greu să fie cunoscută din motive multiple: neacuzarea de către victime din teamă sau din incapacitate de comunicare, lipsa (sau necunoașterea) instanțelor de raportare, ascunderea și disimularea de către agresor, conceptul că abuzul și violența intrafamiliale sunt probleme care țin de intimitatea familiei, specific al culturii și tradițiilor de la țară la țară, al percepției vârstnicilor, protecției, legislației ș.a.

Pe parcursul expunerii diverselor capitole, unele lucruri s-au repetat în funcție de tema abordată, repetarea având și avantajul unei fixări mai bune.

Atunci când prezentăm tipuri de abuz, adăugăm și cauzistica proprie, care se constituie în argumentele semnificative privind dimensiunea și fațetele multiple ale fenomenului.

O altă opțiune proprie: nu punem semnul egal între abuz și violență, ambele fiind aspecte ale relelor tratamente, dar de intensități și forme de aplicare diferite, ceea ce am formulat mai explicit în capitolul privind „delimitările semantice”.

În unele capitole am ales ca exprimare intervenția la persoana întâi pentru a sublinia fie experiența proprie, fie opinii personale; pentru că, timp de aproape cinci decenii, am lucrat nemijlocit în îngrijirea vârstnicilor, instituționalizați, spitalizați, îngrijiți în comunitate, la domiciliu.

Respect pentru Cititorii vor întâlni unele texte, idei, afirmații care se repetă, ceea ce nu cred să fie fastidios, ci să sublinieze, să fixeze mai bine ideea respectivă.

Am ales să folosim mai frecvent denumirea de „elder abuse” pentru concizie, în locul sintagmei mai lungi, abuzul împotriva persoanelor vârstnice; de asemenea, va putea fi întâlnită fie forma de agism, fie cea de ageism, ambele folosite în literatură cu același sens.

Am folosit unele sintagme în limba franceză, pentru că erau consacrate în literatura de specialitate și pentru că, a nu se uita, limba franceză este a doua limbă de circulație internațională.

Nutrim convingerea că lucrarea prezentă își va dovedi utilitatea și beneficiile în înțelegerea, prevenirea și combaterea elder abuse, ca și conștientizarea că este o problemă de sănătate publică și că medicul este primul care poate interveni, sesizând persoanele în risc de abuz, cele abuzate, întreprind măsurile necesare de prevenire și combatere și asociind și ceilalți actori cu misiuni în protecția vârstnicului; sperăm să apară și la noi asociații specifice de prevenire și combatere, instanțe de alertare și raportare, legislație specifică.

Cred că lucrarea se adresează în primul rând medicilor și personalului medical, dar și asistenților sociali, psihologilor, oamenilor legii, autorităților și chiar publicului mai larg.

ISTORICUL PROBLEMEI

*Les histoires de vieux sont des
histoires d'amour et de haine.*

Charlotte Herfray

Deși bătrânii – unii – au fost abuzați din cele mai vechi timpuri, abuzul, relele tratamente au fost conștientizate târziu, în secolul trecut, când au început să fie semnalate, studiate și s-au inițiat măsuri de prevenire și combatere. Aceasta s-a datorat faptului că oamenii în vârstă erau puțin numeroși, nu exista doctrina dreptului omului, presa, societatea civilă, opinia publică – nu erau încă structurate și mai mulți factori, mentalități, false credințe, superstiții, insuficiența resurselor ș.a. nu favorizau o conștientizare (a se vedea capitolul „Percepția bătrânilor” – eliminarea fizică a unor vârstnici în anumite perioade și culturi pentru a economisi resursele, uciderea vrăjitoarelor, în majoritate femei în vârstă ș.a.). De menționat că aceste excese coexistau și cu atitudini pozitive, favorabile, de respect și valorizare a înțelepciunii și experienței, folosirea drept consilieri a unor vârstnici, „pater familias”, „sfatul bătrânilor”, gerontocrația, noțiune astăzi mai mult ironizată decât pozitivă.

Conștientizarea târzie a abuzului împotriva bătrânilor care a fost precedată de cea a abuzului împotriva copiilor (anii '60 ai secolului trecut) și de cea a unui partener conjugal împotriva celuilalt, în mod practic împotriva femeii – abuzul conjugal